

บทที่ 4

การประเมินสมรรถนะและการดำเนินงานของกลุ่ม

การประเมินสมรรถนะและการดำเนินงานของกลุ่ม ในงานวิจัยนี้เพื่อประเมินความสามารถ ความรู้และทักษะของสมาชิกที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจการค้าข้ามพรมแดน ประเด็น คำถามหรือโจทย์วิจัย กลุ่มและการรวมกลุ่มของบ้านฮวกนี้มีความยั่งยืนแค่ไหน และสมรรถนะของการดำเนินการของกลุ่มอยู่ในระดับใด และถ้าต้องพัฒนาต่อต้องดำเนินการด้านใดบ้าง

เนื้อหาประกอบในบทที่ 5 ประกอบด้วย สมรรถนะของสมาชิกรายบุคคล และกลุ่ม การใช้แนวทางต่าง ๆ เพื่อการประเมินศักยภาพของสมาชิกในแบบรายบุคคล (ซึ่งได้ดำเนินการโดยการที่ใช้แบบสัมภาษณ์จากสมาชิกแต่ละราย) และการประเมินศักยภาพของกลุ่ม (โดยใช้การประชุมกลุ่มสมาชิก)

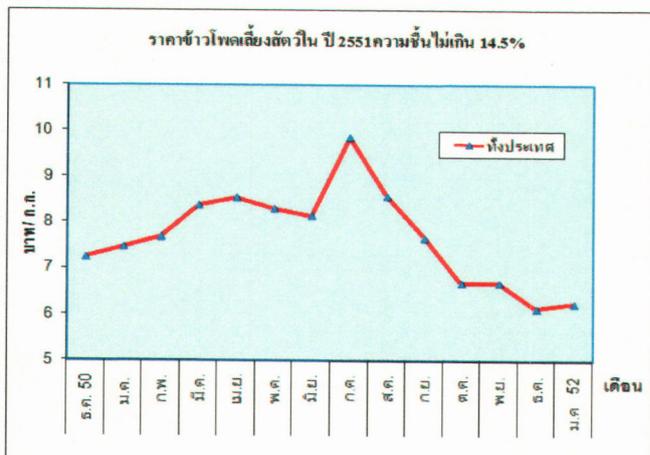
การประเมินและการวิเคราะห์ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง สิ่งคุกคาม และโอกาส เพื่อเข้าใจศักยภาพของกลุ่มโดยทั่วไป 2. การประเมินศักยภาพ 5 ด้านตามแนวทางของ Engel ของสมาชิกในกลุ่มต่อโอกาสในการพัฒนาธุรกิจเกษตรโดยชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการรวมตัว การวางแผนที่ทันต่อเหตุการณ์ การปรับตัว ความสามารถในการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน และ ความสามารถในการสร้างผลงาน 3. การวิเคราะห์ทุนทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับทุน 5 ด้าน ที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนและความยั่งยืนต่อการทำธุรกิจของชุมชน การใช้เครื่องมือที่ใช้ประเมินที่กล่าวมาเบื้องต้นนำไปสู่การสนับสนุนต่อการวิเคราะห์ความยั่งยืนของกลุ่มและโอกาสในการพัฒนาของกลุ่มต่อไป

4.1 วิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค ในการดำเนินงานของกลุ่ม

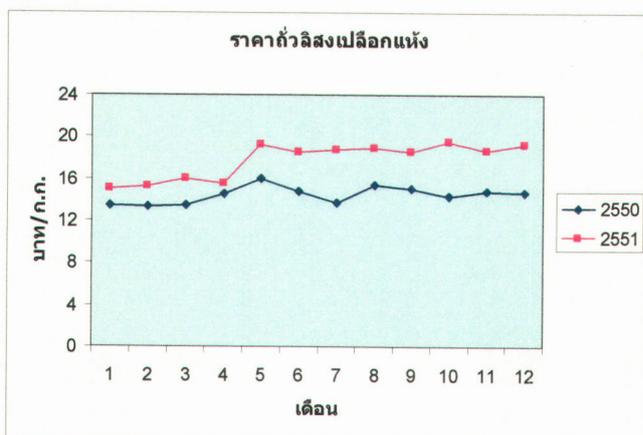
คณะผู้วิจัยฯ ได้ใช้กระบวนการกลุ่มทำความเข้าใจกับกลุ่มเกษตรกรที่บ้านฮวกที่ดำเนินธุรกิจการค้าชายแดนทั้งที่เป็นสินค้าเกษตรและไม่ใช่สินค้าเกษตร (เช่น สิ่งทอ) เพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนบ้านฮวกในเบื้องต้น เนื่องจากได้มีการสอบถามเบื้องต้นปรากฏว่าชุมชนยังไม่เคยมีเวทีที่เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนกันอย่างเป็นระบบ

ในลำดับแรกนั้น คณะผู้วิจัยฯ ได้ชี้ให้กลุ่มเกษตรกรเห็นถึงภาวะวิกฤตด้านอาหารและพลังงาน ตั้งแต่ปลายปี 2550 และจนกระทั่งถึงเดือนมิถุนายน 2551 ราคาพืชอาหาร (ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง เป็นต้น) สูงเป็นประวัติการณ์ โดยเฉพาะข้าวโพด ทำให้เกษตรกรไทยหันไปปลูกข้าวโพดเพิ่มขึ้นในฤดูปลูก 2551 อย่างไรก็ตามราคาข้าวโพดได้ลดลงเรื่อยๆ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2551 เป็นต้นมา ดังตารางที่ 4-1 ในการประชุมกลุ่มเกษตรกรที่บ้านฮวกได้เสนอข้อมูลราคาข้าวโพดที่บ้านฮวก ตั้งแต่เดือน

พฤศจิกายน 2551 ถึง มกราคม 2552 นอกจากนั้นยังมีความเห็นร่วมกันว่า ถั่วลิสงซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของบ้านฮวก มีความผันแปรของราคาน้อยกว่าข้าวโพด

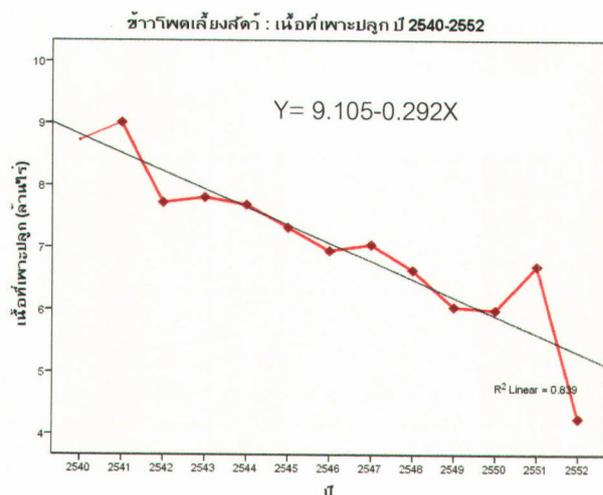


ภาพที่ 4-1 ความผันผวนของราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รายเดือนในปี 2551

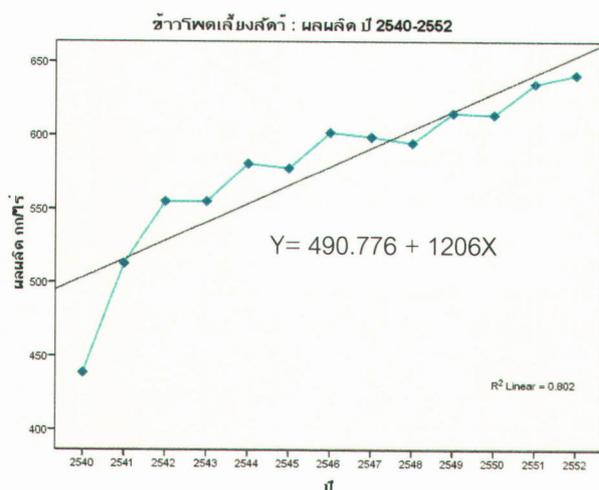


ภาพที่ 4-2 เปรียบเทียบความผันผวนของราคาถั่วลิสงเปลือกแห้งในปี 2550 และ 2551

นโยบายการค้าชายแดนตามกรอบ ACMECS ส่วนหนึ่งเป็นการผลักดันของบรรษัทข้ามชาติของไทย โดยเฉพาะการขยายฐานการผลิตพืชอุตสาหกรรม เช่น ข้าวโพด ถั่วเหลือง อ้อย เป็นต้น ข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ชี้ชัดว่าพื้นที่ปลูกข้าวโพดในไทย ลดลงตั้งแต่ ปี 2541 เป็นต้นมา จากประมาณ 9.0 ล้านไร่ ในปี 2541 6.6 ล้านไร่ ในปี 2551 และ 4.25 ในปี 2552 โดยเฉลี่ยลดลงประมาณปีละ 290,000 ไร่ ในช่วงเวลาดังกล่าว (ภาพที่ 4-3 ก และ ข) ดังนั้น บรรษัทข้ามชาติของไทย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ จำเป็นต้องขยายฐานการผลิตสู่ประเทศเพื่อนบ้าน โดยผ่านการผลิตเกษตรพันธะสัญญา



(ก)



(ข)

ภาพที่ 4-3 ก. เนื้อที่เพาะปลูกข่าวไฟฟ้เลี้ยงสัตว์ (ล้านไร่) ช่วงปี 2540-2552 และ ข. ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) ช่วงปี 2540-2552

นอกจากนี้ ธุรกิจผลิตพันธุ์ข่าวไฟฟ้ลูกผสมของไทย ซึ่งเกือบทั้งหมดอยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัทเอกชน มีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการผลิตมากกว่า ประเทศเพื่อนบ้านบริษัทเอกชนจึงสนับสนุนให้เกษตรกรไทยผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมและส่งขายให้กับประเทศเพื่อนบ้าน ในส่วนนี้เกษตรกรบ้านฮวกมีความสนใจในการปรับเปลี่ยนจากการซื้อเมล็ดพันธุ์ลูกผสมจากบริษัท มาเป็นการที่เกษตรกรในบ้านฮวกสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข่าวไฟฟ้ลูกผสมได้ด้วยตนเอง เพื่อต้องการลดต้นทุนการผลิต และได้สังเกตเห็นถึงโอกาสในระยะยาวในการที่จะผลิตหรือทำธุรกิจผลิตพันธุ์ข่าวไฟฟ้ลูกผสมในลาว หลังจากได้ทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับธุรกิจอุตสาหกรรมข่าวไฟฟ้ และโอกาสการดำเนินธุรกิจทางเลือกของข่าวไฟฟ้ กลุ่มเกษตรกรข่าวไฟฟ้ได้วิเคราะห์สภาพภาพตนเองตามกรอบ จุดแข็ง จุดอ่อน สิ่งที่ทำหายและโอกาส ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 จุดแข็ง

1. ประชาชนเข้าใจการค้าและเห็นความสำคัญและโอกาสธุรกิจการค้าชายแดน และชุมชนชายแดนทั้งสองประเทศมีความคุ้นเคยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน
2. วัฒนธรรมใกล้เคียงกันทั้งสองประเทศทำให้การค้าราบรื่น เช่น งานบวช งานขึ้นปีใหม่
3. นโยบายสนับสนุนการค้าชายแดน การเปิดตลาดนัดบ้านสวททุกวันที่ 10 และ 30 ส่วนของลาว บ้านปางมอญ ทุกวันที่ 20 ของเดือน
4. คนในชุมชนมีความรักสามัคคี ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
5. สปป.ลาว มีทรัพยากรที่เอื้อต่อการลงทุน
6. มีการรวมกลุ่มดำเนินธุรกิจเกษตร
7. มีกองทุนหมุนเวียนและแหล่งทุนของรัฐสนับสนุน
8. เกษตรกรมีความคุ้นเคยและมีประสบการณ์การค้าชายแดน
9. สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศเอื้อต่อการทำการเกษตร

4.1.2 จุดอ่อน

1. ถนนเพื่อการคมนาคมใน สปป.ลาว ไม่สะดวกต่อการขนส่งสินค้า โดยเฉพาะในฤดูฝน
2. ความไม่เข้าใจของพ่อค้ารายย่อยในการค้าชายแดน
3. ขาดตลาดกลางหรือคลังสินค้าเพื่อรองรับสินค้าเกษตรทำให้ราคาไม่แน่นอนและต้นทุนสูง
4. ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวผลผลิตของลาวยังไม่ถูกต้อง เช่น เก็บเกี่ยวแล้วไม่ตากให้แห้งก่อนเก็บเข้าถังฉาง
5. การแข่งขันของพ่อค้าท้องถิ่นฝ่ายลาวในด้านราคาทำให้คุณภาพสินค้าตกต่ำ
6. ด้านศุลกากรเพียงของ ไกลจากบ้านสวทประมาณ 130 ก.ม. (ค่าเดินทาง 1,000 บาท)
7. จุดผ่อนปรนบ้านสวท ยังไม่มีการปรับเป็นด่านถาวร ปัจจุบันผลประโยชน์และรายได้จากค่าผ่านด่านไปอยู่ที่ จ. เชียงราย
8. ขาดความรู้ความเข้าใจด้านราคาสินค้าระหว่างประเทศ
9. เกษตรกรรายย่อยเสียผลประโยชน์ให้กับพ่อค้าคนกลาง
10. ต้นทุนการผลิตสูง สินค้าราคาตกต่ำ
11. ขาดความเข้าใจด้านดูแลรักษาพืช ศัตรูพืช ธาตุอาหาร พันธุ์พืช
12. ขาดการส่งเสริมด้านการตลาดผ้าทอ

4.1.3 สิ่งคุกคาม

1. ต้องทำความเข้าใจกับรัฐบาลฝ่ายไทยให้เห็นความสำคัญของการค้าไทย-ลาว และผลกระทบต่อนโยบายที่มีการเปลี่ยนแปลง

2. ให้มีประเมินปริมาณการผลิตข้าวโพดในพื้นที่ฝ้ายบ้านฮวก และลาวเพื่อสนับสนุนการวางแผนปริมาณการผลิต การตลาด และการนำเข้า

3. นโยบายการห้ามนำเข้าสินค้า พร้อมเพิ่มมาตรการควบคุมสินค้าเกษตร ทำให้เกษตรกรเพิ่มค่าใช้จ่ายในปี 51/52 กรมการค้าต่างประเทศเพิ่มภาษีการขนส่งข้าวโพดเป็น 180 บาท/ตัน ทำให้มีค่าต้นทุนเพิ่มเป็น 32 สต. จากเดิมประมาณ 14 สต.

4. นโยบายไม่แน่นอนในด้านการค้าต่อผู้ประกอบการ

4.1.4 โอกาส

1. ศักยภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางค้าขาย บ้านฮวกเป็นศูนย์กลางระหว่างเมืองคอบ ในลาว และ อ.ภูซาง ในไทย
2. ประเมินต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดและการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม
3. การจัดการทางการเงินเพื่อใช้บริหารการเงินของกลุ่ม
4. การบริการด้านการเงินและการดำเนินธุรกิจของกลุ่มเกษตรกร จากธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (SME Bank) ผลกระทบของการค้าชายแดนของน่าน ต่อการค้าชายแดนบ้านฮวก

ตารางที่ 4-1 ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในปี 2551 ความชื้นไม่เกิน 14.5%

	2550	2551											2552	
	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.
ภาคเหนือ	7.22	7.45	7.09	7.96	8.46	8.31	8.16	9.85	8.58	7.67	6.58	6.42	5.67	6.15
ทั่วประเทศ	7.26	7.48	7.69	8.38	8.56	8.31	8.16	9.85	8.58	7.67	6.69	6.69	6.13	6.24
บ้านฮวก รับซื้อลาวแห้ง 18-21%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4.50 (3.30)	4.50 (3.30)	4.70 (3.30)
รับซื้อไทย 30% (สด)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4.5	3.4	3.4	3.8	4.8

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2551

หมายเหตุ : ราคาข้าวโพดไม่เท่ากันเนื่องจาก เป็นเชื้อราและความชื้นสูง, ราคาข้าวโพดลาวความชื้น 18-21% ราคาที่ชาวบ้านลาวได้ 3.30 และ ทำสัญญากับผู้ค้าลาว มีค่าภาษี (15 สต./กก) และ ค่าขนส่ง (25 สต./กก.) ค่าบูรณะหมู่บ้าน (2%) ค่าอาคาร (5 สต./กก.)

4.2 สมรรถนะการดำเนินงานของกลุ่ม

คณะวิจัยได้ติดตามประเมินสมรรถนะ (capacity) และผลการดำเนินงาน (performance) ของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก โดยใช้แนวทางความสมดุลของสมรรถนะ 5 ประเภท (Engel, et al., 2007) ได้แก่ 1. ความสามารถในการรวมตัวและบูรณาการ 2. ความสามารถในการวางแผนและการดำเนินการทันต่อเหตุการณ์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 3. ความสามารถในการสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและส่วนรวมพร้อมทั้งเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กร 4. ความสามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายในและเสริมการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน และ 5. ความสามารถในการปรับตัวที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งมีระบบการประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1. ความสามารถในการรวมตัวและบูรณาการ

ในช่วงปลายปี 2551-52 กลุ่มเกษตรกรพ่อค้าและผู้ประกอบการบ้านฮวกได้ดำเนินธุรกิจเกษตรชายแดน ได้รวมกลุ่มของสมาชิกและมีการปรับโครงสร้างให้เหมาะสมกับประสบการณ์ ชีตความสามารถและความรับผิดชอบของบุคคล จากจำนวนสมาชิก 42 คน มีการจัดการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการดำเนินงานรวม 32 คน กระจายหน้าที่และความรับผิดชอบธุรกิจเกษตรใน สปป.ลาว และภายในบ้านฮวก ตั้งแต่การจัดการด้านปัจจัยการผลิต การติดตามการผลิตใน สปป.ลาว และการขนส่งถึงปลายทางในไทย

อย่างไรก็ตามการจัดสรรผลประโยชน์ยังอยู่ในช่วงพิจารณาเพื่อให้ได้ฉันทามติจากสมาชิกทุกคน ความเป็นผู้นำของสมาชิกหลายคน สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้เกษตรกรผู้ประกอบการอิสระได้เข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อสร้างความมั่นคงของธุรกิจ

2. ความสามารถในการวางแผนและการดำเนินการทันต่อเหตุการณ์

นโยบายของรัฐที่ควบคุมการนำเข้าวัตถุดิบเกษตร เช่น ข้าวโพด ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก กลุ่มได้มีการวางแผนเพื่อเจรจากับกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งคณะวิจัยได้ร่วมในการประสานงานเพื่อเป็นสื่อกลางการเจรจา พบปะระหว่างกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกกับพาณิชย์จังหวัดพะเยา เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการใหม่เกี่ยวกับข้าวโพด นอกจากนี้การพบปะระหว่างสององค์กร ทำให้กลุ่มเกษตรกรได้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของพาณิชย์จังหวัดมากขึ้น

นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกหลังจากการประชุมเชิงปฏิบัติร่วมกับกลุ่มเกษตรกรเพื่อวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาสนั้นเกษตรกรได้นำเสนอความต้องการการเพิ่มศักยภาพ โดยเฉพาะการสนับสนุนการฝึกอบรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสม เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพื่อสร้างโอกาสของการขยายบริการด้านธุรกิจเมล็ดพันธุ์ลูกผสมในอนาคต

3. ความสามารถในการสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและส่วนรวม

การรวมตัวเป็นกลุ่มและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก เปิดโอกาสให้กับเกษตรกรในกลุ่มย่อยต่างๆ ที่มีความผูกผันกับผู้ประกอบการใน สปป.ลาว ได้ดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง ได้มีการจัดสรรผลประโยชน์ ที่ผู้ประกอบการในกลุ่มย่อยมีความพึงพอใจ ในขณะเดียวกัน ผลประโยชน์ที่แบ่งปันให้กับกลุ่มใหญ่ ได้สร้างความเข้มแข็งด้านการเงินในอนาคตซึ่งจะเป็นฐานสนับสนุนการเจรจาด้านสินเชื่อกับแหล่งเงินทุนของรัฐ

4. ความสามารถในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายใน และเสริมการปฏิบัติซึ่งกันและกัน

สมาชิกของกลุ่มธุรกิจชายแดนบ้านฮวก เป็นเกษตรกรที่ยังมีวิถีดำรงชีวิตที่ผูกผันกับการเกษตรในพื้นที่บ้านฮวก ระบบเครือญาติและเครือข่ายของญาติได้สนับสนุนการทำเกษตรเพื่อยังชีพ ความก้าวหน้าด้านธุรกิจเกษตรชายแดน มีส่วนสนับสนุนให้การเกษตรของบ้านฮวกขยายตัวและเจริญเติบโตไปพร้อมกับกลุ่มธุรกิจเกษตรบ้านฮวก โดยเฉพาะการผลิตสินค้าเกษตรที่สร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น เมล็ดพันธุ์ ซึ่งขณะนี้ เกษตรกรบ้านฮวกได้มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน และกำลังเตรียมความพร้อมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม เกษตรกรหลายรายที่ไม่ได้เป็นสมาชิกในกลุ่มธุรกิจเกษตรบ้านฮวก แต่มีโอกาสและศักยภาพในการที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ให้กับกลุ่มเพื่อนำไปเป็นเมล็ดพันธุ์ในการลงทุนใน สปป.ลาว

5. ความสามารถในการปรับตัว ที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งมีระบบการประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวกยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ สมาชิกของกลุ่มยังให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ทางธุรกิจ เป็นหลัก ในการประชุมกลุ่มร่วมกับคณะวิจัย ได้มีการนำเสนอการวัดผลประกอบการที่นอกเหนือจากผลกำไร และขาดทุนของกลุ่ม เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การแบ่งปันผลตอบแทนที่เป็นธรรม การพัฒนาระบบสวัสดิการของชุมชนที่กลุ่มจะสามารถแบ่งปันจากผลกำไรจากการดำเนินการธุรกิจเกษตร และระบบพัฒนาศักยภาพของสมาชิกของกลุ่ม

นอกจากนี้กลุ่มจำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระยะยาวกับกลุ่มเกษตรกร สปป.ลาว ในเมืองคอบ แขวงไชยบุรี ซึ่งเป็นเขตชายแดนที่มีคมนาคมที่สะดวกสามารถติดต่อกับไทยผ่านบ้านฮวก รวมถึงผลผลิตทางเกษตรในพื้นที่เมืองคอบจำเป็นต้องผ่านด่านบ้านฮวก ดังนั้นทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมแบบดั้งเดิมของสองชายแดน จะต้องได้รับการหล่อหลอมและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีไว้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในกระบวนการพัฒนาพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน

คุณสมบัติของความสามารถในการปรับตัวที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนให้มีกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพ และมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ระหว่างสองชุมชน ทั้งไทย และ สปป.ลาว ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำซึ่งอาจจะนำไปสู่การเอาตัวเอาเปรียบได้

ประเด็นอื่นๆ ที่มีผลต่อความเข้าใจการดำเนินงานขององค์กรและผลประกอบการธุรกิจกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก จำเป็นต้องได้รับการแจกแจง เช่น

- กลไกการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐระดับจังหวัดและระหว่างจังหวัดกับส่วนกลาง จะปรับปรุงอย่างไร ที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการทำงานของผูปฏิบัติ ในขณะเดียวกัน ให้บริการกับกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก/หรือกลุ่มอื่นๆ ที่ทำธุรกิจการค้าชายแดนไทย-ลาว

- กลไกการควบคุมและการปฏิบัติขององค์กรต่างๆ ของลาวซึ่งกล่าวกันว่า มีความชัดเจนกว่าไทย จริงหรือไม่ แต่ละหน่วยงานมีการประสานกันอย่างไร ในการกำกับดูแลธุรกิจชายแดนไทยลาว

- การพัฒนาบุคคลากรในฝ่ายลาว มีความจำเป็นต่อการยกระดับผลผลิตและคุณภาพสินค้าเกษตรกรจะมีกลไกและกระบวนการทำงานอย่างไร ที่นักวิชาการฝ่ายไทยจะเข้าไปสนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกรลาว โดยมีการร่วมมือกันอย่างไรมีประสิทธิภาพจากกลุ่มที่เกี่ยวข้อง

4.3 การประเมินทุนทางสังคมต่อการพัฒนาธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก

แนวทางการดำรงชีพ(livelihoods approach) เป็นการทำงานกับคนสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งและความเชื่อในศักยภาพของตน แม้ขณะที่บางครั้งอาจได้รับผลจากนโยบาย สถาบัน หรือภาวะผลกระทบอย่างทันทีทันใด (DFID, 2000) และการใช้ความสัมพันธ์ของทุน หรือที่เรียกว่า ทรัพย์สิน (livelihoods assets) เป็นองค์ประกอบหลักหลัก ที่เกษตรกรนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีพเพื่อเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเกษตรกรดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าชายแดน

อย่างไรก็ตามอีกนัยที่นำมาใช้ที่ถูกรเรียกว่า ทุนทางสังคม ซึ่ง แนวคิด “ทุนทางสังคม” ถูกพัฒนาและประยุกต์โดยนักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ รวมทั้งนักสังคมศาสตร์ หากพิเคราะห์ดูจะคล้ายกับเป็นสิ่งที่ป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้เหมือนทุนทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นตัวเงิน หรือสินทรัพย์ “ทุน” กับแนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันและเป็นทีคุ้นเคย คือ “ทุนมนุษย์” (Human capital) และ “ทุนทางกายภาพ” (Physical capital) จึงจะช่วยให้เข้าใจคำว่า “ทุนทางสังคม” (Social capital) ได้ชัดเจนขึ้น งานวิจัยได้ให้ความหมายทุนทางสังคมตาม สศช. (2549) และ รศ.ดร. นภาพรณ ะวานนท์ และคณะ ได้ประมวลสรุปความหมายและองค์ประกอบของทุนทางสังคม



ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้ให้นำเอาการวิเคราะห์ที่ผนวกทั้งแนวคิดด้านทุนทางสังคมและความยั่งยืนของการดำรงชีวิตเป็นกรอบในการประเมินเพื่อเห็นถึงสมรรถนะของกลุ่มซึ่งประกอบด้วยทุนด้านต่าง ๆ ไม่เฉพาะที่เป็นทุนการเงินหรือด้านเศรษฐกิจ เท่านั้นแต่รวมถึง ทุนด้านกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มบ้าน ฮวก ซึ่งมีรายละเอียดของทุนด้านต่าง ๆ ดังนี้

ทุนมนุษย์ หมายถึง คนที่มีคุณภาพ ความสามารถของบุคคลที่มาจากการประพฤติปฏิบัติ และประสบการณ์ คนเก่ง คนดี คนเสียสละ มีความรู้ สติปัญญา และทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย และความรับผิดชอบ การรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเพื่อทำประโยชน์ให้ส่วนรวม เป็นผู้นำให้กับสังคม และนอกจากนี้ยังรวมถึง ทุนทางองค์ความรู้ (ปัญญา) หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ ที่มีดั้งเดิม หรือที่เกิดขึ้นใหม่ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น การปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ เช่น ความต้องการของตลาด

ทุนทางสังคมหรือสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว องค์การบริหารส่วนบุคคล องค์การที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์การชุมชน วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังได้รวมเอา ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตที่สืบทอดยาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไว้เนื้อเชื่อใจต่อกัน

ทุนธรรมชาติ หมายถึง ลักษณะทางธรรมชาติของทรัพยากรในชุมชน ได้แก่ ป่าไม้ ต้นไม้ แม่น้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน สัตว์ป่า ที่ดิน และอื่น ๆ ที่แหล่งทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ

ทุนทางกายภาพ หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านสิ่งของหรือวัตถุที่นำมาซึ่งการผลิตหรือประกอบกิจการดำรงชีวิต เช่น เทคโนโลยี อุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตร เมล็ดพันธุ์ วัสดุดิบ แรงงาน เป็นต้น

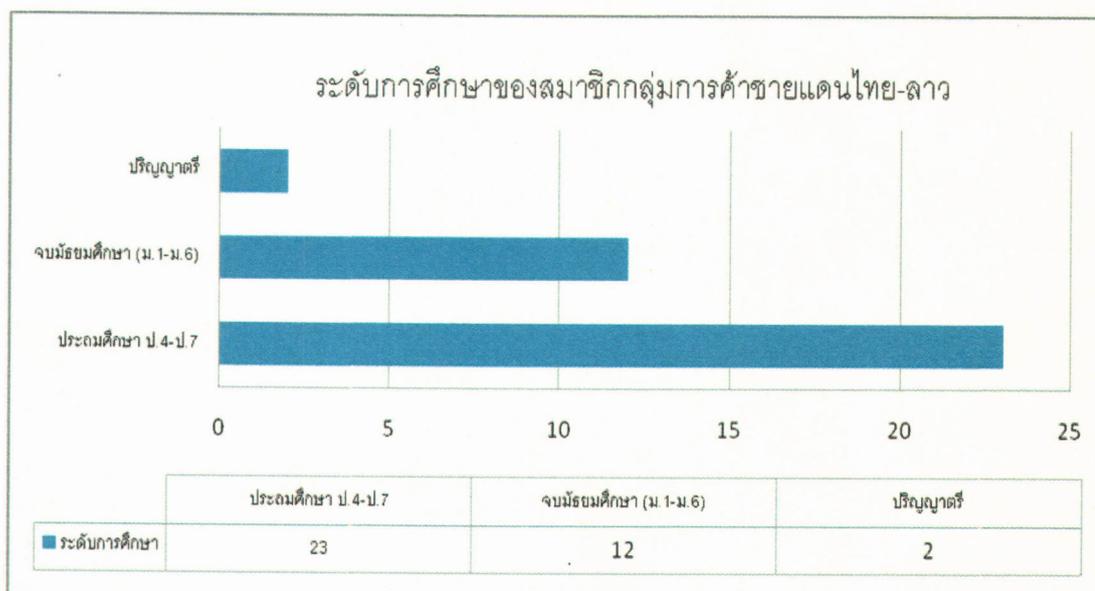
ทุนด้านเศรษฐกิจและการเงิน หมายถึง ความสามารถเข้าถึงการเงิน ได้แก่ ความสามารถในการกู้ยืมเงิน การใช้นี้ และการที่ได้มาซึ่งรายได้ สินทรัพย์ที่เป็นในรูปเงิน

ทุนมนุษย์ (Human assets)

ทุนมนุษย์ ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญอันหนึ่งในกระบวนการผลิต เช่นเดียวกับจำนวนแรงงาน ที่ดิน เงินทุน และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ แต่ทุนมนุษย์มีข้อได้เปรียบปัจจัยการผลิตที่สามารถสะสมได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด นอกจากนั้นการสะสมทุนมนุษย์ไม่มีค่าเสื่อม แต่กลับจะยิ่งเอื้อต่อการสะสมทุนมนุษย์ให้มีมากขึ้นไปอีกในอนาคต (ปิยนันท์, 2552) ดังนั้นคณะผู้ศึกษาได้ทำการประเมินทุนมนุษย์ (Human Assets) ของกลุ่มตัวอย่างสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวทั้ง 37 คน ดังนี้

1. ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

การศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนร้อยละ 92 เป็นเพศชาย มีสมาชิกที่เป็นผู้หญิงเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น สำหรับระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างสมาชิกส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป. 4 – ป.7) คิดเป็นร้อยละ 62 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา/ระดับอาชีวศึกษาชั้นต้น และการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 33 และ 5 ตามลำดับ ถึงแม้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา แต่พบว่ากลุ่มสมาชิกมีความรู้ที่ผ่านการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและถือว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีความเข้าใจและยกระดับอาชีพด้านการค้าด้านการเกษตร



ภาพที่ 4-4 ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

ที่มา: การสำรวจ, 2552

2. สมาชิกในครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

การศึกษาข้อมูลครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวทั้งหมด 37 คน พบว่าสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนร้อยละ 92 เป็นเพศชาย มีสมาชิกที่เป็นผู้หญิงเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 43 ปี เกษตรกรที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่มีขนาดจำนวนสมาชิกของครัวเรือนสูงสุดที่ 7 คนและต่ำสุดที่ 2 คน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.46 คนต่อครัวเรือน โดยสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 48.5 เป็นเพศหญิงจำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 51.5 สำหรับขนาดครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกครัวเรือนเท่ากับ 3-4 คนถึงร้อยละ 59.5 จำนวนสมาชิกครัวเรือนเท่ากับ 5-7 คน และจำนวนสมาชิกครัวเรือนเท่ากับ 1-2 คน ร้อยละ 37.8 และ 2.7 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าสมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 19-40 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 35

รองลงมาคือกลุ่มอายุ 1-18 ปี อายุมากกว่า 60 ปี อายุ 41-60 ปี และมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 30 29 และ 5 ตามลำดับ (ตารางที่ 4-2)

ตารางที่ 4-2 ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
สมาชิกกลุ่มการค้า		
เพศชาย	34	92
เพศหญิง	3	3
รวม (ร้อยละ)	37	100
อายุเฉลี่ยของสมาชิก	43	
สมาชิกครัวเรือนกลุ่มการค้า		
เพศชาย	80	48.5
เพศหญิง	85	51.5
รวม	165	100
ช่วงอายุของสมาชิกครัวเรือน		
1 - 18 ปี	50	30
19 - 40 ปี	58	35
41 - 60 ปี	48	29
มากกว่า 60 ปี	9	5
รวม	165	100
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1-2 คน	1	2.7
3-4 คน	23	59.5
5-7 คน	14	37.8
รวม	37	100

ที่มา: การสำรวจ, 2552

3. บทบาท หน้าที่ ตำแหน่งของกลุ่มทางสังคมของสมาชิก

สมาชิกในกลุ่มมีการกระจายหน้าที่และมีตำแหน่งอื่นๆ กระจายความรับผิดชอบในทั้งภายในกลุ่มการค้า และกลุ่มอื่น ๆ ที่มีบทบาทในชุมชน เช่น กลุ่มข่าว กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น การดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ โดยเฉพาะหมายถึงทักษะและความรู้ที่จำเป็น ในการทำหน้าที่

ตารางที่ 4-3 บทบาท หน้าที่ และตำแหน่งของกลุ่มทางสังคมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

บทบาท/ตำแหน่ง	จำนวน	หน้าที่
ในกลุ่มการค้า		
ประธาน	1	ประสานและแจ้งข้อมูลข่าวสารทางราชการ/ ช่วยหาตลาด/ ติดต่อราชการที่เกี่ยวข้อง
รองประธาน	1	แจ้งข้อมูลข่าวสารทางราชการ/ ช่วยหาตลาด/ ติดต่อราชการที่เกี่ยวข้อง
ที่ปรึกษา	2	ตรวจเอกสาร, เจ้าหน้าที่, หน่วยงานต่างๆมอบหมายนโยบายและประสานงาน
เลขานุการ	3	คุมบัญชี ช่วยดูแลด้านการเงิน(รายรับ รายจ่าย เปิดบัญชี) ดูแลการตลาด ตรวจสอบสินค้า
เหรียญกษาปณ์	2	รวบรวมเงิน และ เอาเงินไปลงทุนในลาว ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเงินของกลุ่ม
ฝ่ายเอกสาร ทะเบียน สถานที่	1	ใบเสร็จรับเงินต่างๆ
ฝ่ายการตลาดและการเงิน	2	จัดส่งสินค้า หารถขนส่ง หาตลาด
ฝ่ายตรวจสอบและติดตามผล	1	สุ่มตรวจคุณภาพสินค้าเวลาซื้อ
ฝ่ายดูแลสินค้าปางมอญลาว	1	ดูแลสินค้าในฝั่งลาว
ฝ่ายสต็อกสินค้าปางมอญลาว	1	ดูแลสินค้าในฝั่งไทยในระหว่างพักสินค้าเพื่อหาตลาด คัดคุณภาพ
ฝ่ายจัดหายานพาหนะ	4	จัดหารถบรรทุกไปขนสินค้าในประเทศลาวออกมาฝั่งไทย
ฝ่ายจัดซื้อจัดจ้าง	1	จัดจ้างรถ เพื่อขนส่งสินค้าจากลาวเข้าไทย
ฝ่ายผลิตสินค้าและประสานงานภายในลาว	5	ติดต่อประสานงานในลาว เป็นสมาชิกที่เอาเงินไปลงทุนฝั่งลาว
สมาชิกกลุ่ม	12	เป็นเพียงสมาชิกกลุ่มเท่านั้นและเข้าร่วมประชุมกลุ่ม
นอกกลุ่มการค้า		
ประธานกลุ่มข่าว	1	ประสานงานระหว่างสมาชิก
ประธานธนาคารหมู่บ้าน	1	ควบคุมการดำเนินงานของกรรมการ ตรวจสอบความถูกต้องโปร่งใส
ผู้จัดการกลุ่ม SML	1	ดูแลการดำเนินงาน
ที่ปรึกษากลุ่มกองทุนเงินล้าน	1	ให้คำแนะนำแก่เหรียญกษาปณ์, เลขานุการ, การเงิน

ที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์ธนาคาร หมู่บ้าน	1	ให้คำแนะนำแก่เหรียญก, เลขา, การเงิน
ผู้ใหญ่บ้าน	2	ดูแลลูกบ้าน
เลขานุการกลุ่มข้าว	1	ดูแลเมล็ดพันธุ์ข้าว
เลขานุการกลุ่มหมู	1	มอบหมายหน้าที่แก่สมาชิก
กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน	1	ฝ่ายเงินกู้ เก็บเงินต้นและดอกเบี้ยเงินกู้
สมาชิก อบต.	1	สมาชิก อบต.
ประธานแม่บ้าน	1	เป็นผู้นำกลุ่มเข้าร่วมงานต่างๆ
ประธานกลุ่มตัดโคเชต	1	มอบหมายงานแก่สมาชิก
กรรมการกลุ่มสตรี	1	เป็นแกนนำกลุ่มไปออกงานต่างๆ

ที่มา: การสำรวจ, 2552

4. ประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

ประสบการณ์ในการเข้าร่วมฝึกอบรม ประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมถูกจัดแบ่งศึกษาเป็น 4 ประเด็นคือ 1). ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรในพืชอันได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง และ 2). ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในอันได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง ผ่าทอ และ ร้านขายของชำ 3). ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนอันได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง เต๋อย ดอกหญ้า เปลือกยาง ลูกชิต ปอสา หนอนไม้ไผ่ ขี้เลื่อย อะไหล่รถยนต์ วัสดุก่อสร้าง ของโบราณ และ การวิ่งรถโดยสารไทย-ลาว 4). ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมด้านป่าไม้ได้แก่ การเก็บหาของป่า ได้ดังนี้

4.1 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมการเกษตร

สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวร้อยละ 84 (31 คน) มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวโพด โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 45 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรปลูกข้าวโพดคือ 12.4 ปี ร้อยละ (26 คน) มีประสบการณ์ในการปลูกถั่วลิสง โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรปลูกถั่วลิสงคือ 9.5 ปี ร้อยละ (26 คน) มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 50 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 6 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรปลูกข้าวคือ 17.2 ปี และร้อยละ (2 คน) มีประสบการณ์ในการปลูกขิงโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 5 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรปลูกขิงคือ 0.2 ปี (ตารางที่ 4-4)

ตารางที่ 4-4 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

กิจกรรมการผลิต	จำนวน	% ต่อจำนวน	ต่ำสุด (ปี)	สูงสุด (ปี)	เฉลี่ยรวมทั้ง
	(คน) (N= 37)	สมาชิกทั้งหมด (N=37)			กลุ่ม (ปี)
ข้าวโพด	31	84	2	45	12.4
ถั่วลิสง	26	70	2	45	9.5
ข้าว	26	70	6	50	17.2
ชิง	2	5	2	5	0.2

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

4.2 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายใน

สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวร้อยละ 54 (20 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในถั่วลิสงโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในถั่วลิสงคือ 6.4 ปี ร้อยละ 49 (18 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในข้าวโพด โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 3 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในข้าวโพดคือ 5.2 ปี ร้อยละ 27 (10 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในข้าว โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 25 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในข้าวคือ 2.4 ปี ร้อยละ 11 (4 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในขายของชำโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 20 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 4 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในขายของชำคือ 1.2 ปี และมีเพียงร้อยละ 3 (1 คน) เท่านั้นที่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในขายผ้าทอโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 15 ปี และคิดเป็นประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในขายของชำคือ 0.4 ปี (ตารางที่ 4-5)

ตารางที่ 4-5 ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

กิจกรรมการผลิต	จำนวน (คน) (N= 37)	% ต่อจำนวน สมาชิกทั้งหมด (N=37)	ต่ำสุด (ปี)	สูงสุด (ปี)	เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่ม (ปี)
ถั่วลิสง	20	54	1	30	6.4
ข้าวโพด	18	49	3	30	5.2
ข้าว	10	27	1	25	2.4
ขายของชำ	4	11	4	20	1.2
ผ้าทอ	1	3	15	15	0.4

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

4.3 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดน

สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวร้อยละ 97 (36 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนถั่วลิสงโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนถั่วลิสงคือ 4.7 ปี เช่นเดียวกันร้อยละ 97 (36 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนข้าวโพดโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 10 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนข้าวโพดคือ 3.6 ปี ร้อยละ 57 (21 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนดอกหญ้า โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนดอกหญ้าคือ 3 ปี ร้อยละ 35 (13 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดน เต๋อย โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 10 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดน เต๋อยคือ 1 ปี ร้อยละ 14 (5 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนข้าว โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 6 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนข้าวคือ 0.6 ปี ร้อยละ 5 (2 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนปอสา โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 10 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 5 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนปอสาคือ 0.4 ปี และพบว่ามี 5 กิจกรรม ได้แก่ การค้าชายแดนลูกชิด การค้าชายแดนหนอนไม้ไผ่ การวิ่งรถโดยสารไทย-ลาว การค้าชายแดนวัสดุก่อสร้าง การค้าชายแดนอะไหล่รถยนต์ ที่มีร้อยละ

ละ 3 (1 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าขายแดนดังกล่าว โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 12 ปี ยกเว้นการค้าขายแดนอะไหล่รถยนต์ระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 11 ปี แต่ประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าขายแดนใน 5 กิจกรรมที่กล่าวมาคือ 0.3 ปี

นอกจากนี้ยังมีอีกร้อยละ 3 (1 คน) ที่มีประสบการณ์ในกิจกรรมการค้าขายแดนวัสดุก่อสร้างและการค้าขายแดนของโบราณ โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 6 และ 3 ปี ตามลำดับ และประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าขายแดนของสองกิจกรรมนี้คือ 0.2 ปี อีกทั้งยังพบว่ามีอีกร้อยละ 3 (1 คน) เช่นเดียวกันที่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าขายแดนซื้อซีเรีย โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 3 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าขายแดนซื้อซีเรียคือ 0.08 ปี และสุดท้ายร้อยละ 3 อีกร้อยละ 3 (1 คน) ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าขายแดนค้าของเก่า โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าขายแดนค้าของเก่าคือ 0.05 ปี (ตารางที่ 4-6)

ตารางที่ 4-6 ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจการค้าขายแดนของสมาชิกกลุ่มการค้าขายแดนไทย-ลาว

กิจกรรมการผลิต	จำนวน (คน) (N= 37)	% ต่อจำนวนสมาชิก ทั้งหมด (N=37)	ต่ำสุด (ปี)	สูงสุด (ปี)	เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่ม (ปี)
ถั่วลิสง	36	97	1	30	4.7
ข้าวโพด	36	97	1	10	3.6
ดอกหญ้า	21	57	1	30	3.0
เด็อย	13	35	1	10	1.0
ข้าว	5	14	2	6	0.6
เปลือกยาง	2	5	3	3	0.2
ปอสา	2	5	5	10	0.4
ลูกชิด	1	3	12	12	0.3
หนอนไม้ไผ่	1	3	12	12	0.3
รถโดยสารไทย-ลาว	1	3	12	12	0.3
อะไหล่รถยนต์	1	3	11	11	0.3
วัสดุก่อสร้าง	1	3	6	6	0.2
ของโบราณ	1	3	6	6	0.2
ซีเรีย	1	3	3	3	0.08
ค้าของเก่า	1	3	2	2	0.05

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

5. องค์ความรู้และประสบการณ์

องค์ความรู้และความเชี่ยวชาญและทักษะพิเศษเป็นข้อมูลทุนทางสังคม โดยเฉพาะทุนมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันระหว่างบุคคล ซึ่งทางคณะผู้ศึกษาได้ทำการประเมินเพื่อให้ทราบขีดความสามารถในการแข่งขันของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว โดยสามารถจำแนกออกได้ 7 ทักษะ คือ ทักษะพิเศษทางการเกษตร ทักษะพิเศษทางการค้าชายแดน ทักษะพิเศษทางการเจรจาธุรกิจ ทักษะพิเศษทางการบริหารจัดการ ทักษะพิเศษทางไฟฟ้า ทักษะพิเศษทางช่างยนต์ ทักษะพิเศษทางการเก็บหาของป่า จากการศึกษาพบว่าสมาชิกของกลุ่มสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว มีทักษะและความชำนาญพิเศษในประเด็นที่กล่าวข้างต้นร้อยละ 80, 70, 51, 49, 27 16.2 และ 5.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 4-7)

นอกจากนี้ ประสบการณ์การฝึกอบรมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวในรอบปี 2551/52 โดยมีข้อสมมติฐานว่าจำนวนครั้งของการเข้าร่วมฝึกอบรมจะเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในการบริหารจัดการและดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนไทย-ลาวของสมาชิกภายในกลุ่มพบว่าสมาชิกร้อยละ 51 มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมการฝึกอบรมเพื่อเป็นการเพิ่มความรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองจากหน่วยงานต่างๆ (ตารางที่ 4-8) ในรอบปี 2551/52 เป็นจำนวน 18 ครั้ง โดยสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนครั้ง (ประสบการณ์) การเข้าร่วมอบรมสูงสุดคือ 6 ครั้ง

ตารางที่ 4-7 ทักษะพิเศษในด้านต่างๆของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

ทักษะพิเศษ	จำนวนสมาชิก(คน)	% ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด (N=37=100%)
ทางการเกษตร	30	81.0
ทางการค้าชายแดน	26	70.0
ทางการเจรจาธุรกิจ	19	51.0
ทางการบริหารจัดการ	18	49.0
ทางไฟฟ้า	10	27.0
ทางช่างยนต์	6	16.2
ทางการเก็บหาของป่า	2	5.4

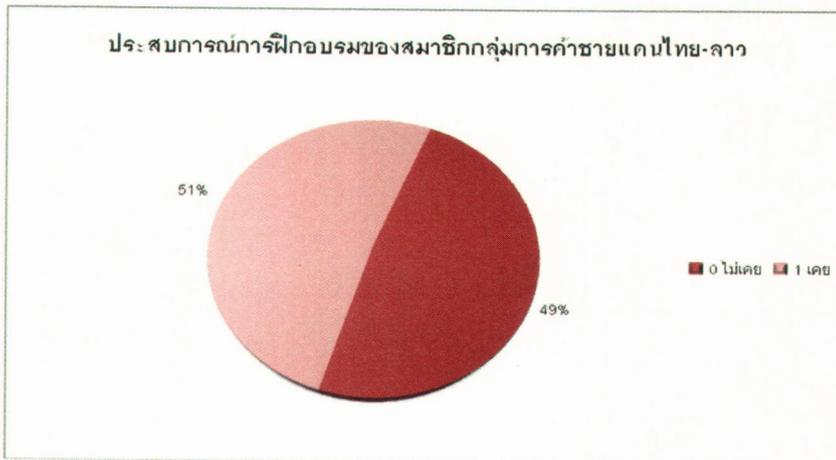
ที่มา: การสำรวจ, 2552

ตารางที่ 4-8 ประสบการณ์ฝึกอบรมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวในรอบปี 2551/52

หัวข้อการฝึกอบรม	หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม	จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วม (คน)
1.วิสาททิกชุมชน	อาจารย์ เสรี พงศ์พิศ	2
2.การเกษตรทั่วไปในกลุ่มวัว	เกษตรอำเภอภูซาง	3
3.การค้าชายแดน	พาณิชย์จังหวัดพะเยา	2
4.การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	4
5.ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.)	กรมการปกครอง	1
6.การทำปุ๋ยหมัก	เกษตรอำเภอภูซาง	1
7.ยาเสพติด	พลส เครือข่ายภาค 5	5
8.การวิ่งรถโดยสารไทย-ลาว	อำเภอภูซาง	1
9.เกษตรพอเพียง	สวนปศุสัตว์ท้องถิ่น	1
10.การปล่อยเงินกู้	ธกส.	3
11.กลุ่มทำข้าวพันธุ	สหกรณ์พะเยา	1
12.การปกครอง	อำเภอภูซาง	2
13.อุตสาหกรรมเกษตร	*	1
14.การปรับภูมิทัศน์ OTO	*	1
15.ลูกเสือชาวบ้าน	*	1
16.ชมรมสร้างสุขภาพ	สาธารณสุขอำเภอร่วมกับจังหวัด	1
17.การเกษตรสวนปาล์ม	เกษตรอำเภอ	1
18.การดูงาน OTO	กรมพัฒนาชุมชน	1
รวม	18 ครั้ง	

ที่มา: การสำรวจ, 2552

หมายเหตุ * จำชื่อหน่วยงานที่จัดฝึกอบรมไม่ได้



ภาพที่ 4-5 ประสพการณ์การฝึกอบรมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว
ที่มา: การสำรวจ, 2552

5.2.2 ทุนทางสังคม (Social assets)

1. ทุนทางสังคมหรือทุนทางสถาบัน

การเป็นสมาชิกของกลุ่มและสถาบันทางสังคมในชุมชน นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ชุมชนบ้านฮวกมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเกื้อหนุนและความร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดความสามารถในการปรับปรุงสถานะและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านฮวกโดยใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือที่จะทำให้คนมารวมกันทำกิจกรรมร่วมกัน จำนวนกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มการค้าเป็นสมาชิกเป็นตัวชี้วัดหนึ่งขององค์ประกอบด้านกลุ่มและเครือข่าย จากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มและสถาบันที่มีการจัดตั้งและสมาชิกในชุมชนบ้านฮวกเข้าร่วมเป็นสมาชิกอยู่ 18 กลุ่ม/สถาบัน (ตารางที่ 4-9 และภาพที่ 4-6) โดย 3 อันดับแรกที่สมาชิกของกลุ่มการค้าได้เข้าเป็นสมาชิกพบว่า ร้อยละ 78 เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ธนาคารหมู่บ้านเพื่อใช้บริการต่างๆ ด้านสินเชื่อเพื่อเป็นทุนหมุนในการดำเนินธุรกิจชายแดนไทย-ลาว ร้อยละ 70 เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนเงินล้าน และร้อยละ 68 เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อการเกษตร (ธ.ก.ส.)

2. ทุนทางวัฒนธรรม

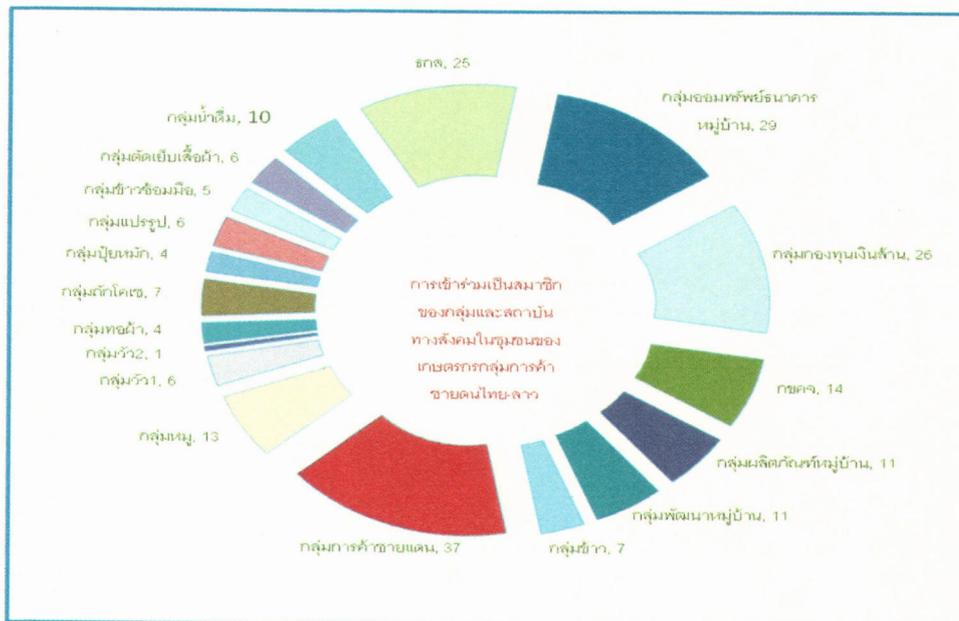
วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่ผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิต สะท้อนให้เห็นวิถีคิด ดังนั้นวัฒนธรรมชุมชนเป็นกลไกที่สร้างความสัมพันธ์ และคงความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนไว้ด้วยกัน ความสัมพันธ์นี้ย่อมถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนบ้านฮวกนั้นได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมระหว่างชุมชนชายแดนไทย-ลาว โดยในปี 2551 ที่ผ่านมามีได้ร่วมกับส่วนงานราชการจังหวัดพะเยาและส่วนราชการเมืองคอบ สปป.ลาว ในการจัดงาน “ตักบาตรสองแผ่นดิน และของดีไชยะบุรีศรี ภูซาง” ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาวบ้านฮวก อ. ภูซาง จ.พะเยา เพื่อสืบสานและ

ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน อีกทั้งเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ

ในลักษณะสังคมบ้านฮวกพบว่า คริวเรือนที่เป็นไปมาหาหาสู่และช่วยเหลือกันอยู่ตลอดของสมาชิก ในการดำเนินธุรกิจเกษตรทั้งหลาย นอกเหนือจากความรู้ ทักษะ และทัศนคติแล้ว เครือข่ายความสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มสมาชิกสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ เครือข่ายความสัมพันธ์เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความหลากหลายในความคิดและช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

รูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบของ “ความเชื่อถือไว้วางใจ” (Trust) ถือเป็นทุนทางสังคมซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกลุ่มและสังคมโดยรวม ถ้าหากสมาชิกในกลุ่มมีความไว้วางใจเชื่อใจและมีเครือข่ายระหว่างกันมากขึ้นเท่าไร ความสนิทสนมกลมเกลียวจะส่งผลทำให้คนในสังคมสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีความเข้มแข็งเป็นกลุ่มเป็นก้อนมากขึ้น ในแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ทุนทางสังคมจะส่งผลกระทบต่อภายนอกทางบวก (Positive Externality) ต่อกลุ่มในสังคม ซึ่งจากการศึกษาพบว่ากลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกพบว่า สมาชิกในกลุ่มมีความเชื่อใจกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเองในระดับสูง (70-100 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 73 (ตารางที่ 4-10) ทั้งนี้สมาชิกในกลุ่มได้ให้เหตุผลว่าในกลุ่มมีการบริหารจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนที่เป็นธรรมก่อให้เกิดการส่งเสริมสินทรัพย์ที่สำคัญบนพื้นฐานของความไว้วางใจเชื่อใจจึงสามารถใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมส่วนนี้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อีกทั้งยังเพื่อป้องกันปัญหาและลดข้อขัดแย้งภายในกลุ่มเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนไทย-ลาว

ความสัมพันธ์ของสมาชิกในลักษณะที่เหมือนกัน ถือเป็นทุนทางสังคมอีกประการหนึ่ง โดยเฉพาะโอกาสในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและความไว้วางใจเชื่อใจกันในการดำเนินธุรกิจร่วมกัน จากการศึกษพบว่าสมาชิกในกลุ่มการค้าโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 89.2 เห็นว่ามีอาณาบริเวณบ้านใกล้เคียงกัน รองลงมาร้อยละ 73 ทำอาชีพเหมือนกันและอีกร้อยละ 43.2 เห็นว่าเป็นญาติพี่น้อง/ เครือญาติกัน ซึ่งสนับสนุนการวิจัย โอกาสในด้านการทำธุรกิจร่วมกัน



ภาพที่ 4-6 การเป็นสมาชิกของกลุ่มและสถาบันทางสังคมในชุมชนของเกษตรกร
ที่มา: การสำรวจ, 2552

ตารางที่ 4-10 ระดับคะแนนความเชื่อใจระหว่างสมาชิกกลุ่มการค้าขายแดนไทย-ลาว

ประเมินระดับความเชื่อใจระหว่างสมาชิก (โดยเกณฑ์ 100 คะแนน)	ความถี่	% ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด (N=37)
สูง (70-100)	27	73.0
ปานกลาง (40-69)	9	27.3
น้อย (0-30)	1	3.7

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

ตารางที่ 4-11 ลักษณะที่เหมือนกันของสมาชิกกลุ่มการค้าขายแดนไทย-ลาว

ลักษณะที่เหมือนกันของสมาชิก	ความถี่	% ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด (N=37)
อาณาบริเวณบ้านใกล้เคียงกัน	33	89.2
ทำอาชีพเหมือนกัน	27	73.0
ญาติพี่น้อง/ เครือญาติ	16	43.2
เพื่อนสนิท	11	29.7
เพศเดียวกัน	1	2.7
ระดับการศึกษาใกล้เคียงกัน	0	0

ตารางที่ 4-9 การเป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

กลุ่ม	จำนวน	% ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด (N=37)
1. ออมทรัพย์ธนาคารหมู่บ้าน	29	78
2. กองทุนเงินล้าน	26	70
3. กชคจ	14	38
4. ผลิตภัณฑ์หมู่บ้าน	11	30
5. กลุ่มพัฒนาหมู่บ้าน	11	30
6. กลุ่มข้าว	7	19
7. กลุ่มการค้าชายแดน	37	100
8. กลุ่มหมู	13	35
9. กลุ่มวัว1	6	16
10. กลุ่มวัว2	1	3
11. กลุ่มทอผ้า	4	11
12. กลุ่มถักโคเซ	7	19
13. กลุ่มปุยหมัก	4	11
14. กลุ่มแปรรูป	6	16
15. กลุ่มข้าวซ้อมมือ	5	14
16. กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า	6	16
17. กลุ่มน้ำดื่ม (SML)	10	27
18. ธกส.	25	68

ที่มา: การสำรวจ, 2552

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552



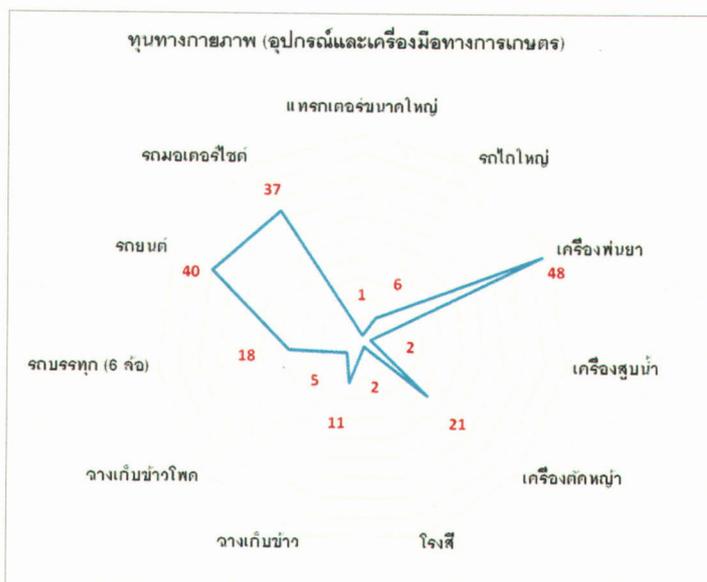
5.2.3 ทุนธรรมชาติ (Natural asset)

ด้วยลักษณะภูมิประเทศซึ่งมีภูเขาอันระหว่างเมืองคอบ กับแขวงไซยะบูลี ทำให้เส้นทางการลำเลียงผลผลิตเกษตรจำเป็นต้องพึ่งพิงทางออก ถนน ผ่านผ่อนปรนกึ่งหกบ้านสวก รวมทั้งวิถีชีวิตของชาวบ้านสวกผูกพันกับพึ่งพิงการใช้ประโยชน์ที่ดินบนที่ดอน ที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่มเพื่อการผลิตเป็นอาหารและรายได้ พืชเศรษฐกิจนอกจากข้าวเหนียวนาปีได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และถั่วลิสงเมล็ดใหญ่ ซึ่งเกษตรกรปลูกอย่างต่อเนื่องในฤดูฝนบนที่ดอนอาศัยน้ำฝน และในฤดูแล้งในพื้นที่ราบลุ่มรับน้ำชลประทานจากอ่างเก็บน้ำ นอกจากนี้เกษตรกรปลูกไม้ยืนต้น เศรษฐกิจบนที่ดอน เช่น ยางพารา ลิ้นจี่ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมน้อยกับพืชไร่เศรษฐกิจ ทำให้ระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นลักษณะที่มีความหลากหลาย กระจายเป็นหย่อมๆ สลับกันไปมา (mosaic) ประกอบด้วย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ไม้ยืนต้น พืชไร่บนที่ลาดชัน ที่ดอน ที่ราบเชิงเขา และพื้นที่นาลุ่ม

5.2.4 ทุนทางกายภาพ (physical assets)

นอกจากบ้านสวกจะมีทุนทางสังคมที่ดีแล้ว ด้านกายภาพ หรือทุนทางกายภาพ (physical assets) ที่สำคัญสำหรับภาคการเกษตรในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มการค้าชายแดนสินค้าเกษตรที่มีการลงทุนในการเกษตรในฝั่งลาวด้วยแล้ว ทุนทางกายภาพในส่วนที่เป็นอุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตร (สินทรัพย์) ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างช่องทางเสริมสร้างรายได้และเพิ่มประสิทธิภาพในห่วงโซ่การผลิตสินค้าเกษตรชายแดนที่มีคุณภาพ จากการศึกษาพบว่าสินทรัพย์สะสมรวมที่เอื้อต่อการเข้าไปส่งเสริมการปลูกพืช การเก็บผลผลิต รวมถึงการติดต่อเจรจาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเกษตรของกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

จากการศึกษาพบว่า ภายในสมาชิก 37 คนพบว่า มีอุปกรณ์และเครื่องมือทางเกษตรเป็นของตนเอง และถือความเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญ มีดังนี้ คือ รถแทรกเตอร์ขนาดใหญ่ รถไถใหญ่ รถบรรทุก (6 ล้อ) รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า อ่างเก็บข้าว อ่างเก็บข้าวโพด และโรงสี (ดังภาพที่ 4-7) นอกจากนี้ทุนกายภาพที่สำคัญนอกเหนือจากที่กล่าวมาเบื้องต้นพบว่า โครงสร้างพื้นฐาน น้ำประปา อ่างเก็บน้ำ และการคมนาคม มีความสมบูรณ์ และได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากองค์กรส่วนท้องถิ่น และภาครัฐ โดยเฉพาะด้านทรัพยากรน้ำ ที่กลุ่มสามารถใช้ในการผลิตน้ำบริโภคและจัดการจำหน่ายภายในชุมชน



ภาพที่ 4-7 ทุนทางกายภาพของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว ที่มา: การสำรวจ, 2552

5.2.5 ทุนทางการเงิน (Financial assets)

ทุนทางการเงินถือว่าเป็นทุนที่สำคัญเช่นเดียวกับทุนทางสังคมที่เป็นเงื่อนไขต่อการเกิดกลุ่มการค้าบ้านฮวก ซึ่งจากการประเมินทางการเงิน (Financial Assets) ของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวเงินลงทุนในรอบปีการผลิต 2551/52 มีการนำเงินใช้ในลงทุน 2 ลักษณะ คือ การลงทุนในการผลิตเกษตรในพื้นที่ฝั่งไทยและการลงทุนผลิตสินค้าการเกษตรในฝั่งลาวทั้งนี้รวมทั้งการซื้อและจำหน่ายไป

สำหรับการลงทุนในฝั่งไทยในรอบปี 2551/52 นั้นสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนได้ลงทุนในพืชหลัก 3 ชนิดคือ ข้าว ข้าวโพด และถั่วลิสง (พันธุ์พระราชทาน) ซึ่งได้ทำการผลิตในพื้นที่การเกษตรของตนเอง และเก็บเกี่ยวผลผลิตให้กับพ่อค้าท้องถิ่นในพื้นที่ อ. ภูซาง จ. พะเยา ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกมีต้นทุนในการเกษตรภายในประเทศรวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 1,015,800 บาท สมาชิกมีต้นทุนในการเกษตรภายในประเทศโดยเฉลี่ยเท่ากับ 27,454 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเป็นต้นทุนในการผลิตข้าวโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4,865 บาท/ครัวเรือน/ปี ต้นทุนในการผลิตข้าวโพดโดยเฉลี่ยเท่ากับ 18,157 บาท/ครัวเรือน/ปี และต้นทุนในการปลูกถั่วลิสงโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4,432 บาท/ครัวเรือน/ปี และมีรายรับสุทธิเฉลี่ย 48,744 บาท/ครัวเรือน/ปี (ตารางที่ 4-12)

ส่วนการลงทุนผลิตสินค้าการเกษตรในฝั่งลาวในรอบปีการผลิต 2551/52 นั้นกลุ่มการค้าชายแดนได้ลงทุนในพืชหลัก 4 ชนิด คือ ข้าวโพด ถั่วลิสง เต๋อย ดอกหญ้า และนอกจากนี้ยังมีสมาชิกที่ดำเนินการค้าสินค้าเกษตรอย่างอื่นเป็นกิจการรายบุคคลในกิจกรรมดังต่อไปนี้ การค้าตะเกียบ ลูกชิด หนอนไม้ไผ่ และขี้เลื่อย โดยสินค้าการเกษตรแต่ละชนิดมีแหล่งซื้อขายไปแตกต่างกันไป (ตารางที่ 24) ผลการศึกษาทำให้ทราบการเข้าไปดำเนินกิจกรรมธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนไทย-ลาวของกลุ่ม

การค้าชายแดนบ้านฮวกนั้นมีต้นทุนในการดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนในรอบการผลิตปี 2551/52 รวมทั้งสิ้นเป็นมูลค่า 69,126,000 บาท และมีรายรับสุทธิเฉลี่ย 3,166,879 บาท โดยแต่ละกิจกรรมการลงทุนในพืชแต่ละชนิด

รายได้ในการดำเนินกิจกรรมการค้าชายแดนไทยลาวถือเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก ผลในการศึกษาครั้งนี้คณะวิจัยได้นำเสนอรายได้ของครัวเรือนเฉพาะส่วนที่เป็นรายรับสุทธิซึ่งเป็นส่วนต่างระหว่างราคาซื้อและราคาขายไปของสินค้าเกษตรเพียงเท่านั้น (ไม่ได้หักค่าใช้จ่ายในส่วนราชการและค่าภาษีศุลกากรใดๆทั้งสิ้น) จากผลการศึกษาพบว่า ในรอบปีการผลิต 2551/52 สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว มีรายรับสุทธิจากการดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนโดยรวมทั้งสิ้น 117,174,500 บาท/ครัวเรือน/ปี และมีรายรับสุทธิโดยเฉลี่ยเท่ากับ 3,166,879 บาท/ครัวเรือน/ปี

อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่มีการติดตามข้อมูลพบว่าเกษตรกรที่รวมกลุ่มเดิมปี 2543 37 คนปี 51 มี 28 คนและปัจจุบันดำเนินการรูปกลุ่มย่อยเพียง 8 กลุ่มที่ลงทุนในลาว การลงทุนจากการสัมภาษณ์กลุ่มสมาชิก ต้นทุนการผลิตข้าวโพด 1 กิโลกรัมต้องลงทุนการข้ามพรมแดน 56 สตางค์ โดยมีสัดส่วนของค่าธรรมเนียม 16 สตางค์ ค่ารถขนย้าย 20 สตางค์ ค่าสรรพากร 10 สตางค์ และค่าแรง 10 สตางค์ ซึ่งปกติรับซื้อจากเกษตรกรลาว 3.50 บาท กลุ่มขายสินค้าในฝั่งไทย ปี 2552 ได้ราคา 4.50 บาท สัดส่วนกำไรที่ได้ประมาณ 70 สตางค์ ซึ่งปัจจุบันต้องเสียค่าดำเนินการในการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดน 56 สตางค์ต่อกิโลกรัม ซึ่งกำไรสุทธิที่กลุ่มได้ประมาณ 14 สตางค์ต่อกิโลกรัม

ตารางที่ 24 แหล่งซื้อมาขายไปสินค้าเกษตรของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

พืช	แหล่งซื้อ (บาท/กก.)	แหล่งขายไป (บาท/กก.)
ข้าวโพด	ฝั่งโขง ป่าซาง ปางมอญ	สุโขทัย เชียงคำ จุน อุดรธา ลำพูน
	บ้านม่วง น้ำพ้าว เค็ง	พิษณุโลก พิจิตร กำแพงเพชร
ถั่วลิสง	ปางมอญ	ลำปาง
เดือย	ปางมอญ	พะเยา สุโขทัย ชัยภูมิ เลย กรุงเทพฯ
ดอกหญ้า	ฝั่งโขง ปางมอญ	เทิง สุโขทัย สระแก้ว ปราจีนบุรี
ตะเกียบ	เมืองคอบ	เชียงคำ ลำปาง
หนอนไม้ไผ่	หลวงพระบาง	เชียงใหม่
ขี้เลื่อย	เมืองคอบ	พะเยา
ปอสา	เมืองคอบ	เชียงใหม่ เชียงของ เชียงใหม่
ลูกชิด	เชียงฮ่อน เมืองคอบ	เชียงคำ

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

ตารางที่ 4-12 เงินลงทุนและรายได้ในรอบการผลิต 2551/52 ของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

พืช	ต้นทุนเงินสด (บาท)		รายรับสุทธิ (บาท)	
	รวม	เฉลี่ย	รวม	เฉลี่ย
ภายในประเทศ				
ข้าว	180,000	4,865	*99,262	*16,543
ข้าวโพด	671,800	18,157	703,460	19,012
ถั่วลิสง	164,000	4,432	488,000	13,189
รวม	1,015,800	27,454	1,290,722	48,744
การค้าชายแดน (กลุ่ม)				
ข้าวโพด	36,159,500	977,284	64,891,000	1,753,811
ถั่วลิสง	17,024,000	460,108	48,139,500	1,301,068
เดือย	4,723,000	127,648	1,379,500	37,284
ดอกหญ้า	11,219,500	303,229	2,764,500	74,716
รวม	69,126,000	1,868,269	117,174,500	3,166,879
การค้าชายแดน (ส่วนตัว)				
ตะเกียบ**	44,000	-	8,000	-
หนอนไม้ไผ่**	1,400,000	-	100,000	-
ซี่เรือย	0	0	2,100,000	-
ปอสา	758,000	20,486	844,000	22,811

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

ตารางที่ 25 ราคาซื้อขายสินค้าเกษตรของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

พืช	ราคาซื้อ (บาท/กก.)	ราคาขาย (บาท/กก.)*
ข้าวโพด	5-5.20	5.70-6.20
ถั่วลิสง	12-18	18-23
เดือย	4.5-5	6.5
ดอกหญ้า	18-22	22-27
ตะเกียบ	10-11	12-13
หนอนไม้ไผ่	140-280	145-285
ซี่เรือย	*	0.5-0.75
ปอสา	11-13	24-26

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552 หมายเหตุ **ได้มาฟรี มีเฉพาะค่าขนส่ง และน้ำมันเป็นต้นทุน

5.4 บทสรุป

ชุมชนชายแดนบ้านฮวก และเมืองคอบ แขวงไซยะบูลี ของ สปป.ลาว มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจกันมานาน ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้กลายเป็นทุนดำเนินธุรกิจชายแดนที่สำคัญ เมื่อบ้านฮวกได้พัฒนาเป็นจุดผ่อนปรนตามนโยบายการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน และการผลักดันระบบเกษตรพันธะสัญญาตามกรอบ ACMECS จากการศึกษาโดยใช้แนวทาง Sustainable livelihood ทำให้ทราบถึงศักยภาพ 5 ด้าน และทุนทางสังคม ของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก เป็นต้นทุนที่เกษตรกรนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีพ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ (outcome) และโอกาสการเลือกวิถีการดำรงชีพ นอกจากนี้กระบวนการตัดสินใจได้รับอิทธิพลโดยตรงจากความเปราะบางของระบบ เช่น นโยบายสินค้าชายแดนที่ไม่ชัดเจนอันเป็นผลมาจากการเมือง และการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและสถาบันดังนี้

1. **ทุนมนุษย์ (Human assets)** ทุนมนุษย์ ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญอันหนึ่งในกระบวนการดำเนินธุรกิจเกษตร องค์การชุมชนท้องถิ่นเพื่อดำเนินธุรกิจสินค้าเกษตรชายแดนไทย-ลาว ของชุมชนเกษตรกรบ้านฮวก เป็นนวัตกรรมทางสังคมและสถาบันประเภทหนึ่งที่อาศัยทุนทางสังคม วัฒนธรรม กอปรกับทุนทางมนุษย์ที่มีขีดความสามารถผู้นำชุมชนทางด้านการผลิตและการตลาด และภาวะความเป็นผู้นำสูงจนสามารถโน้มน้าวให้เกษตรกรร่วมระดมทุนและรวมกลุ่มกันทำธุรกิจชุมชน การก่อตัวและพัฒนาการของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกเกิดจากภายใน โดยมีผู้นำกลุ่มที่ไม่ซ้ำซ้อน และสมาชิกมีความเข้าใจเป้าหมายของกลุ่ม รวมถึงการเพิ่มศักยภาพด้านบริหารจัดการและการประกอบอาชีพเสริมด้วยการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้กระบวนการกลุ่มดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. **ทุนทางสังคม (Social assets)** ชุมชนบ้านฮวกมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเกื้อหนุนและความร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดความสามารถในการปรับปรุงสถานะและพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือที่จะทำให้คนมารวมกันทำกิจกรรมร่วมกัน จำนวนกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มการค้าเป็นสมาชิกเป็นตัวชี้วัดหนึ่งขององค์ประกอบด้านกลุ่มและเครือข่าย จากการศึกษพบว่ามีกลุ่มและสถาบันที่มีการจัดตั้งและสมาชิกในชุมชนบ้านฮวกเข้าร่วมเป็นสมาชิกอยู่ 18 กลุ่ม/สถาบัน นอกจากนี้ยังพบว่าสมาชิกร้อยละ 73 ความไว้วางใจกันในระดับสูง (70-100 คะแนน)

3. **ทุนทางธรรมชาติ (Natural assets)** ด้วยลักษณะภูมิประเทศซึ่งมีภูเขาทั้งระหว่างเมืองคอบ กับแขวงไซยะบูลี ทำให้เส้นทางการลำเลียงผลิตผลเกษตรจำเป็นต้องพึ่งพิงทางออก ณ ด้านผ่อนปรนกิวฮกบ้านฮวก รวมทั้งวิถีชีวิตของชาวบ้านฮวกผูกพันกับพึ่งพิงการใช้ประโยชน์ที่ดินบนที่ดอน ที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่มเพื่อการผลิตเป็นอาหารและรายได้ พืชเศรษฐกิจ

4. **ทุนทางกายภาพ (Physical assets)** ทุนทางกายภาพที่สำคัญสำหรับภาคการเกษตรในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มการค้าชายแดนสินค้าเกษตรที่มีการลงทุนในการเกษตรในฝั่งลาวด้วยแล้ว อุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตร ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างช่องทางเสริมสร้างรายได้และเพิ่มประสิทธิภาพในห่วงโซ่การผลิตสินค้าเกษตรชายแดนที่มีคุณภาพ จากการศึกษาพบว่าสินทรัพย์สะสมรวมที่เอื้อต่อการเข้าไปส่งเสริมการปลูกพืช การเก็บผลผลิต รวมถึงการติดต่อเจรจาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเกษตรของกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว ภายในสมาชิก 37 คน มีอุปกรณ์และเครื่องมือทางเกษตรเป็นของตนเอง และถือว่าเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญ มีดังนี้ คือ รถแทรกเตอร์ขนาดใหญ่ รถไถใหญ่ รถบรรทุก รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า ฉางเก็บข้าว ฉางเก็บข้าวโพด และโรงสี

5. **ทุนทางการเงิน (Financial assets)** ในรอบปีการผลิต 2551/52 สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวมีการนำเงินใช้ในลงทุน 2 ลักษณะ คือ การลงทุนในการผลิตเกษตรในพื้นที่ฝั่งไทย และการลงทุนผลิตสินค้าเกษตรในฝั่งลาวทั้งนี้รวมทั้งการซื้อและจำหน่ายไป สำหรับการลงทุนในฝั่งไทยในรอบปี 2551/52 นั้นสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนได้ลงทุนในพื้นที่หลัก 3 ชนิดคือ ข้าว ข้าวโพด และถั่วลิสง ซึ่งได้ทำการผลิตในพื้นที่การเกษตรของตนเอง และเก็บเกี่ยวผลผลิตให้กับพ่อค้าท้องถิ่นในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกมีต้นทุนในการเกษตรภายในประเทศรวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 1,015,800 บาท ส่วนการลงทุนผลิตสินค้าเกษตรในฝั่งลาวนั้นได้ลงทุนในพื้นที่หลัก 4 ชนิด คือ ข้าวโพด ถั่วลิสง เต๋อย ดอกหญ้า กลุ่มการค้าชายแดนบ้านสวนนั้นมีต้นทุนในการดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนในรอบการผลิตปี 2551/52 รวมทั้งสิ้นเป็นมูลค่า 69,126,000 บาท และมีรายรับสุทธิรวม 117,174,500 บาท โดยผลการศึกษาครั้งนี้คณะวิจัยได้นำเสนอรายได้ของครัวเรือนเฉพาะส่วนที่เป็นรายรับสุทธิซึ่งเป็นส่วนต่างระหว่างราคาซื้อและราคาขายไปของสินค้าเกษตรเพียงเท่านั้น (ไม่ได้หักค่าใช้จ่ายในส่วนราชการและค่าภาษีศุลกากรใดๆทั้งสิ้น)

กล่าวโดยสรุป กลุ่มการค้าชายแดนบ้านสวน ได้ใช้ความได้เปรียบของทุนมนุษย์และทุนทางสังคม (สนับสนุนด้วยทุนทางกายภาพ) เพื่อพัฒนาธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดน ถึงแม้จะมีทุนทางการเงินต่ำ ส่วนที่จะเสริมสร้างศักยภาพในการดำเนินงานของกลุ่ม รัฐต้องทำความเข้าใจเรื่องผลกระทบของข้อตกลงเขตการค้าเสรีในภูมิภาคอาเซียนและแนวทางปฏิบัติของภาครัฐในพื้นที่ที่จะสนับสนุนการทำธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพ และยังมีจุดแข็งด้านด้านการรวมกลุ่ม การที่วัฒนธรรมสองพื้นที่ใกล้เคียงกัน และ ประชาชนเห็นความสำคัญของการค้าและโอกาสการค้าข้ามพรมแดน สิ่งที่มีผลกระทบต่อความยั่งยืน ได้แก่ ความไม่แน่นอนของนโยบาย การจัดการผลิตพืชที่สามารถต้นทุนการผลิตที่สูง การส่งเสริมในการผลิตพืชในฝั่งลาวระยะยาว และการแข่งขันด้านราคากับพ่อค้ารายอื่นๆและกลุ่มอื่นในฝั่งลาว